

A farsangi rönkhúzás szociokulturális feltételeinek változásai¹

BEVEZETÉS

Eperjessy Ernő a magyar-szlovén határmenti Apátisvánfalván, Rábatótfaluban, Orfaluban és Felsőszölnökön a 20. század második felében megrendezett farsangi rönkhúzások eseményei kapcsán is felhívta a figyelmet arra, hogy a szokáshagyomány sem időben, sem helyben, sem összetételében nem statikus, hanem időben változatokban létezik.² Tradicionális értelemben a rönkhúzás egy közösségi, jelmezes lakodalmi paródiá, a lokális házassági szokások groteszk türkörképe, ami a 20. századi két világháború lezárulta (1945) előtt jellemzően az egész faluközösség részvételével történt. A szokásra vonatkozó tabu értelmében csak akkor rendezték meg, ha nem volt az év farsangi időszakában (farsanghétfőn és húshagyókedden) lakodalom a községben, ezáltal az elmaradt mulatozást kárpótolták. Emiatt tehát tradicionálisan nem évről-évre ismétlődő, hanem alkalmyszerű helyi szokáshagyományról volt szó. Rendkívül figyelemre méltó, hogy nem csak magához a házasság intézményéhez, az azzal kapcsolatos premodern közösségi kapcsolatokra és társadalmi együttélési normákra (pl. fiatal férfiak és nők házassági kötelezettségére), illetve archaikus képzetekre (pl. a férjhez menni nem tudókat sújtó mágiikus rontás elhárítására) reflektáló attitűd jelent meg benne, hanem maga a falusi társadalom átalakulásának nyomait is magán viselik az időben és földrajzi térben, illetve különféle közösségekben való változatai. Tulajdonképpen mind a mai napig. Az egykor bőséges evéssel-ivással járó mulatozással végződő dramatikus játék központi szereplőinek³ időbeni változásán (pl. szocialista állampárti Kádár-kori tanácsai házasság pap nélkül) túl a felbukkanó mellékszereplők (pl. mérnök, rendőr, tűzoltó) ebből a szem-

¹ Az írás a Szentgotthárdon 2022. szeptember 26–27-én a Szlovén Néprajzi Társaság (SED) kezdeményezésére megtarott „*Borovo gostüvanje, Blochziehen, rönkhúzás. A szokás eredete és jövője*” című nemzetközi (szlovén-magyar-osztrák) tanácskozáson elhangzott angol nyelvű előadás magyar nyelvű szerkesztett változata.

² Eperjessy 1999: 94.

³ A szlovéniai oldalon (Prekmurje) napjainkig élő farsangi maskarás rönkhúzás szokáshagyomány (borovo gostüvanje) során az álmenyasszony a fenyő farönkkel házasodik (Jerin – Židov ed. 2021: 50.), ettől eltérően a magyarországi változatok szerint az álvőlegénnyel. 1924-ben Alsóőr (ma Unterwart, Burgenland, Ausztria) magyar nyelvű közösségében szintén álmenyasszony és álvőlegény szerepelt a farsangi *fahúzás* során, de 1964-ben az álvőlegényt a fával adták össze, majd el is választották és egy lány ugrott az ölébe. Lukács 1992: 54., 57. A 19. század végén a nyugat-magyarországi német (hienc) falvakban: „*Pogányszokások maradványa még a fatuskó-húzás is (Blockziehen), t.i. a hol az egész farsangon át nem volt lakodalom, házasságkötés, ott egy felcífrázott fatuskóra ültetik a falunak legöregebb agglegényét, kit jóltartanak borral és farsang hétfőjének délutánján húzzák a falu utcáin.*” Borovszky 1989 [1898]: 381. A Magyarország nyugati határtérségével szomszédos osztrák délkeleti határtérségben a rönkhúzás (*Blochziehen*) 1945 előtti hagyományainak etnográfiai igényű összefoglalásaként lásd. Klier 1953.

pontból legalább ilyen érdekesek. Hiszen ők azok, akik az akár több évtizedes kihagyást követően reprezentálják azokat a társadalmi-kulturális, sőt politikai-gazdasági és technológiai változásokat, amelyek a történelmi földművelő-állattartó agrártevékenységeiket elhagyó rurális helyi társadalmak 20. századi modernizációjával lezajlottak. Ebből a szempontból figyelmet érdemelnek az „esketéskor” elhangzó nyilvános intelmek is. Valamint, más oldalról, mindazok a 20–21. századi magyarországi országos és regionális politikai törekvések, amelyek különféle intenzitással a helyi kultúra és hagyományos műveltség állami intézményesülését és kontrollálását kívánták végrehajtani.

MEGSZÉGYENÍTÉS, KIGÚNYOLÁS ÉS FARSANGI MULATOZÁS

A falusi utcákon zajló nyilvános jelmezes, álarcos és álöltözötes farsangi menet és azt magába foglaló lakodalmi paródia a házasulandó korú fiatalok látványos humoros megszügyenyítése is volt valójában, Dömötör Tekla néprajzkutató 1970-es években megfogalmazott összefoglalása szerint:

„A farsangi lakodalmas játékok közül a leglátványosabb a nyugat-dunántúli, rönkhúzással összekötött mókaházasság. 1968 farsangján Rábatótfalun vettem részt ilyen rönkhúzáson. A férfiak 31 méter magas fát döntöttek ki, s ezt húzták végig a leányokból, legényekből alakult párok a Szentgotthárdtól Rábatótfaluig vezető úton. 168 álarcos, jelmezes figura vett részt a felvonulásban: az álmenyasszonyok és -vőlegényeken kívül a násznép, ördögök, cigányok, mesteremberek. A menet kétszer megállt, és bohókás esküvő játszódott le. (...) Régebben az ország sok részén szokás volt húshagyókedden a pártában maradt leányokkal tuskót huzatni.”⁴

Tehát a termékenységvarázsláshoz használt, megtisztított és feldíszített fatörzs, vagyis farönk (fenyőfa) vonzolásával⁵ lejátszódó állakodalom során a falusi közösség fiatal tagjaiban kiváltott szégyenkezéssel, szégyenérzéssel a szokáshagyomány mintegy segítette bensővé tenni és fenntartani a házasulási kötelezettségre vonatkozó közösségi norma tekintélyét, ez a fajta megszügyenyülés jelentette magát a büntetést is.⁶ Azonban a faluközösség egészét bevonó rönkhúzásban a közösségi értékhierarchia megmutatkozása világosan nem az elszigetelés és kirekesztés irányába igyekezett hatni, hanem a mulatság jellegénél fogva éppen fordítva, alkalmat és teret is teremtett a fiatal legények és lányok közötti társas kapcsolatok kialakulására, az ismerkedésre, valamint a külső szabályozások benső lelkiismereti értelmezésére. A 20. századi

⁴ Dömötör 1972: 27.

⁵ „A rönköt több pár húzza, megelik, hogy tíz-tíz pár legény és leány vesz részt a tuskóhúzásban. Van eset, hogy a lányok és a legények külön-külön is cipelnek tuskót magukkal, ünnepi ruhákba öltözve egész úton dalolnak a cigánymuzsikára. A tuskóhúzási ünnepek hetekkel azelőtt meghirdetik falragaszokon a faluban és környékén. Az úgynevezett hívogató legény verbuválja a közönséget. A rönköt székertengelybe erősítik, a kocsirúdhhoz kötött kötelek, hámfák segítségével húzzák a lányok, legények és gyermekek. A tuskó a meddőséget szimbolizálja. A házasságnak ezzel a paródiájával akarják kigúnyolni annak a falunak a fiatalságát, amelyben a farsang alatt nem volt esküvő.” – Vakarc 1948.

⁶ Vö. Heller 1996: 10–14.

modernizációval együtt járó demokratikus gondolkodás elterjedésével pedig mára a lelkiismeret autonómiája is elfogadott, így az egyén (személyiség) végső döntése a cselekedeteire és viselkedésére vonatkozóan nem a külső normatív minták kizárólagosságán alapulnak, hanem ezeket reflektált módon racionálisan hozhatja meg.

Más oldalról, a modernizációval együtt járó 20. századi szekularizációs folyamatok kapcsán is érdekes módon, ahogy arra Vakarcs Kálmán felhívta a figyelmet az 1932-ben Orfaluban tartott „*fa ünnepély*” kapcsán: nem csak a házasodni nem tudó fiatalokat pellengérezték ki a szokáshagyománnyal, hanem magát a házasság intézményét is kigúnyolták, profanizálták az „*esketést*” végző álpap szerepeltetésével. Emiatt a keresztény egyház is ellenezte azt és így egyes falvakban az egyházi szertartást nem, csak a polgári esketést (Magyarországon 1895-től bevezetve) végezték az ál-jegyzővel, valamint az egykori uradalmak, gazdák is vonakodtak fát biztosítani a tuskóhúzáshoz.⁷

NÉPMŰVELÉS, KÖZMŰVELŐDÉS, HONISMERETI MOZGALOM

Magyarországon a második világháború befejezését (1945) követően, 1948 után a marxista-leninista ideológiai meghatározottságú művelődéspolitikára nyomása a falusi kultúrára is jelentős hatással volt.⁸ Az 1950-es évek centralizált kultúrpolitikája kiemelt szerepet adott a népművelésnek, amit a politikai propaganda eszközeként használt fel. 1950-ben a tanácsrendszer kialakításakor szovjet mintára létrehozták Budapesten a Népművelési Minisztériumot és az abban működő Népművelési Osztályt, valamint országszerte a megyei tanácsokon is szerveztek ilyen osztályokat, amelyek az állampárt által felügyelt kultúrházakat működtettek a falvakban.⁹ Majd a Kádár-kori (1956–1989) központosított állampárti időszakban az országos politika (párt, tanácsok, hazafias népfront politikai mozgalom) által befolyásolva és felügyelve szerveződött a kulturális élet az ország minden pontján (1. kép). Az 1970-es években azonban a teljes mértékben átpolitizált népművelést felváltotta a közművelődés (1974-es parthatározat) – gazdasági okokból kényszerű engedményként –, ami már valamennyi teret engedett a sokszereplős, „alulról szerveződő”, sokirányú finanszírozású helyi kultúrának és hálózatba szervezett művelődési otthonokat működtetett (2. kép). Mindez az eseményeket dokumentáló korabeli megyei sajtórepresentációkból a rönkhúzás kapcsán is jól visszakövethető.¹⁰ Az átpolitizált és „felülről irányított” társadalmi változások különféle funkcióváltozásokat is eredményeztek a kulturális önellátást szolgáló szokáshagyományokban a zárt falusi közösségből (pl. lokális endogámia) falusi társadalommá (pl. társadalmi mobilitás) való átalakulás helyileg és regionálisan változó folyamataiban. Ezt az átalakulást jelezte 1958-ban, hogy a rönkhúzást az iskolaudvaron megrendezett ünnepség keretében mutattak be.¹¹ Rábagyarmaton 1959-ben a község

⁷ Vakarcs 1933: 142.

⁸ Lásd. Valuch 1998: 460–462.

⁹ Lásd bővebben Drabancz – Fónai 2005: 130–131., 224–228.

¹⁰ A következőkben a Vas megyei (propagandisztikus, többnyire hatásvadász) sajtóból idéztek csupán példák és nem a teljesség igényével kerülnek közlésre.

¹¹ Udvardi 1958: 6.

1. kép. Rönkhúzás. A falu végéről induló menet. Gasztony, 1969. Csaba József felvétele. Savaria Múzeum Néprajzi Fotótára 19679.

villamosítása alkalmából az avatási ceremóniát felvezető rendezvényként tartották meg a szokáshagyományt.¹² 1962-ben Vasalján a „*hagyományos farsangi rönkhúzás*” szervezői a Kommunista Ifjúsági Szövetség (továbbiakban KISZ) tagjai voltak.¹³ Felsőberkifaluban 1963-ban szintén a KISZ tagság szervezte a rönkhúzást és a rönk árverezés bevételeiből vásárolták maguknak az első televízió készüléket.¹⁴ Pinkamindszenten 1931 után, majd 32 év múlva, 1963-ban rendezték meg a rönkhúzást, miként ezt a sajtóban is propagálták: „*A rönkhúzás ősi népszokás a vasi falvakban.*”¹⁵ 1964-ben Pankaszon a helyi tűzoltók vállalkoztak a rönkhúzás megszervezésére.¹⁶ Ugyanekkor Csörötneken 1932 után a helyi művelődési otthonnal szervezték újra meg a „*szégyenfa*” húzását, immár a faluközösségen túlmutató látványosságként, mintegy 700 nézővel, aminek árbevételét az apátistvánfalvi úttörőtábor fejlesztésére fordították.¹⁷ A már turisztikai attrakcióvá alakulás 1965-ben Pinkamindszenten is lejátszódott, ahol a mintegy 600 vendég a Szombathelyről induló autóbusszokkal, valamint egyénileg gépkocsival és motorkerékpárral érkezett a községbe.¹⁸

¹² Sz.n. 1959: 1.

¹³ Sz.n. 1962: 8.

¹⁴ Elek 1963: 5.

¹⁵ Sz.n. 1963a: 8.

¹⁶ Páti 1964: 4.

¹⁷ Sz.n 1964: 8.

¹⁸ (k) 1965: 7.

2. kép. Rönkhúzás szereplői táncolnak. Nádasd, 1982. Rumankó Éva felvétele. Savaria Múzeum Néprajzi Fotótára 34567.

Az 1960-as években a helytörténeti kutatásokat és helyismereti, illetve néprajzi ismeretterjesztő szakköröket működtető honismereti mozgalom is felfigyelt a Magyarország nyugati határszélén lévő szokáshagyományra:

„Vas megyében a rönkhúzás néven ismert farsangi szokást több községben, Horvátnád-alján, Hegyhátszentjakabon, Pinkaminszenten, Viszákon, Döröskén és Felsőjánosfán felújították. Régebben az volt a szokás, hogy amely községben farsang idején nem volt lakodalom, kivágtak az erdőben egy hatalmas fát, kocsira tették és ráültették a menyasszonynak és a vőlegénynek öltöztetett fiatalokat. Körbehordták őket a faluban, utána tréfálkozások közepette összeadták. A szertartások után hajnalig tartó bál következett.”¹⁹

„A Vas megyei Pável Ágoston Néprajzi Munkaközösség a magnetofont is felhasználva módszeresen gyűjti a rönkhúzás hagyományait és gondoskodik a színes farsangi hagyomány életben tartásáról.”²⁰

1970 után a honismereti mozgalom Vas megyében is egyre intenzívebb aktivitással és együttműködésekkel működött, miután az I. Országos Honismereti Konferencia elfogadta, hogy a honismereti mozgalom, mint tömegpolitikai tevékenység legyen része a Hazafias Népfrent politikai mozgalmi munkájának. Ennek értelmében a megyei népfrent elnökség mellett Honismereti Munkabizottság működött, ami irányította és szervezte azt a mozgalmi munkát, aminek része volt a helyi kisközösségek kialakítása, valamint tartalmilag a helyi hagyományos életmódra vonatkozó (helytörténeti, néprajzi) közösségi gyűjtés. Ebben a munkabizottságban részt vettek a megyei párt- és tanácsi szervek, a tömegszervezetek képviselői és a mozgalmat szakmailag irányító közintézmények (könyvtár, levéltár, múzeum, művelődési ház) képviselői.²¹

Bárdosi János, a Vas megye néprajzát a 20. század második felében kutató-feltáró szombathelyi muzeológus – akinek a honismereti mozgalomban is részt kellett vennie és szervezni a társadalmi gyűjtést is – szintén foglalkozott a rönkhúzás hagyományával, amiről 1972-ben és 1978-ban így fogalmazott és nyilatkozott:

¹⁹ Sz.n., 1963b: 67.

²⁰ i.m. 68.

²¹ Bárdosi et al. 1978

„Napjainkban is élő farsangi népszokás a rönkhúzás, amely tuskóhúzás, törzsökhúzás, tökehúzás néven is ismert. [...] Az egyre ismertebbé váló vasi rönkhúzás annyiban tér el a hazánk más területein előfordulóktól, hogy itt nem csak a rönköt, tuskót, a „szégyenfát” húzzák, hanem a mulatságos ceremónia közepette „mókaesküvőt, mókaházasságot”, „tuskóházasságot”, „faházasságot” is kötnek, ill. „falakodalmat”, „maskaralakodalmat” rendeznek. Nálunk tehát e farsangi népszokás lakodalmi szokással ötvöződött, miáltal speciális vasi, ill. nyugat-dunántúli jelleget kapott.”²²

„Én szép, farsangi néphagyományainknak továbbélésének örülök a leginkább. Nem véletlen például, hogy ebben a megyében a rönkhúzást senkinek nem kellett „feltámasztania”.”²³

A rönkhúzás, mint „*speciális vasi*” – ami persze az egykori hidegháborús Vasfüggöny²⁴ árnyékában született leegyszerűsítő fogalom – népszokás az 1970-es években egyrészt egyre inkább állami (megyei, országos) kulturális reprezentációs jelleget is öltött. Másrészt a korabeli szocialista tömegkultúra részeként a folklór- és népművészet egyéb megnyilvánulásaihoz hasonlóan a fejlődő belső hazai idegenforgalomhoz kötődött,²⁵ amit jól mutat a helyi hagyomány Viszákön való átértékelődése is:

„Kisfaludy Stróbl Zsigmond az itt élő Turánszky Tihaméréről mintázta hazánk jelképét, a budapesti Gellérthegyen álló Szabadság szobrot. A másik híresség pedig egy néphagyomány, a rönkhúzás. Télidőben sok száz filmes, fotós és turista látogat ide, hogy megnézzék a viszákiak vidám népi játékát.”²⁶

Viszákön a nemzedékváltások mentén az 1980-as években a szervezők a kultúrotthonhoz kötődően a Kommunista Ifjúsági Szövetség alapszervezetének helyi tagjai voltak a KISZ-titkárok irányításával.²⁷ Az állami ideológiai kontroll alatt lévő szokáshagyomány turisztikai attrakcióként való megrendezésével azonban feszültség is keletkezhetett a szokást gyakorló, abban aktívan résztvevő helyi közösség és az eseményre érkező, azt csupán szemlélő, élményt kereső közönség között, miként az történet a megyeközpont Szombathely mellett fekvő községben, Náraiban is 1985-ben.²⁸

Még 1974-ben a honismereti-mozgalom regionális (értsd. korabeli megyei közigazgatási szint) szakmai vezető intézménye lett Szombathelyen a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ. 1987-ben a saját regionális hálózatba szervezett múzeumok központi intézményével, a Vas Megyei Múzeumok Igazgatóságával közösen szervezett

²² Bárdosi 1972: 4–5.

²³ Kulcsár 1978: 10.

²⁴ A Nyugat-Európát a keleti kommunista bloktól elválasztó határzár, a Magyarország nyugati államhatárán kiépített Vasfüggöny korszaka az 1940-es évek második felétől az 1989/90-es politikai rendszerváltozásig tartott. A magyar-szlovén államhatáron kialakult és a magyar nyelvű közösségekhez kötődő ünnepek néprajzi-antropológiai összefoglalásként lásd. Mód 2015.

²⁵ Az ecseri lakodalmak kapcsán a folklór és népművészet 1970-es évekbeli általános átértékelődéséről és a korszakról bővebben lásd. Eitler 2019: 57–60.

²⁶ Kozma 1979: 6.

²⁷ Szenkovits 1986: 5.

²⁸ „Az idegenek pedig, miután a falu határában leszedték tőlük a „sápot”, talán többet vártak. Dehát ez az ő bajuk...” Sz.n. 1985: 8.

3. kép. Rönkhúzás a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ mellett. Szombathely, 1987. Nagy Endre felvétele. Savaria Múzeum Néprajzi Fotótára 39216.

rönkhúzást Szombathelyen, ami az első kezdeményezés volt arra, hogy a szokáshagyomány elhagyva a falusi környezetet, egy városban legyen attrakcióként bemutatva (3. kép).²⁹ Majd az 1989/90-es politikai rendszerváltozást követő évtizedben a szokáshagyomány a délről szomszédos Zala megyében is „vándorolt”, Zalalövőre.³⁰

A POSZTSZOCIALISTA (KULTURÁLIS) HIBRIDIZÁCIÓ

A szokáshagyomány az 1989/90-es politikai rendszerváltozás utáni években is megtartotta az államszocializmusban kialakult állami (megyei) kulturális reprezentációs szerepét. Ezt mutatta, hogy 1996-ban országosan megrendezett Millecentenárium, a magyar honfoglalás ezeregyezredik évfordulójának állami ünneplése részét is képezte a rönkhúzás „*Vasi Jeles Napok*” között.³¹ A szokáshagyomány attrakcióként is tovább alakult, 1997-ben Körmenten a szomszédos Nádásdról érkezők mutatták be, mint „*a városban kuriózumnak számító farsangi felvonulást*”.³² Később a helyi néptáncgyűttes

²⁹ –szenkó– 1987: 1.

³⁰ Sz.n. 1991: 8.

³¹ Csala 1996: 16.

³² Sz.n. 1997: 12.

4. kép. Viszákiak rönkhúzása a Savaria Múzeum parkjában. Szombathely, 2003. Illés Péter felvétele. Savaria Múzeum Néprajzi Fotótára 50681.

vált az esemény szervezőjévé.³³ 2001-ben pedig a rönkhúzás színpadi változatát is megteremtette a gencsapáti hagyományörző táncegyüttes.³⁴

Az ezredfordulót követően a szokáshagyomány egészen szabadon értelmezett hibrid változatokat öltött, amiben a kulturális intézmények, civil szervezetek és önkormányzatok jelentették az események háttérét. 2002-ben a Szentgotthárd részét képező Rábatótfaluban „hamis rönkhúzást”, tulajdonképpen „bolondesküvőt” szerveztek nyugdíjasok, amiben a „bolondpárt” és a koszorúslányokat is idősök játszották, az esemény fénypontja pedig nem a farsangi pár összeadása, hanem elválasztása volt.³⁵ Szombathely központjában 2002-ben szintén a nádasdi civilek mutatták be a rönkhúzással járó állakodalmat, aminek része volt a város szabadtéri néprajzi múzeuma is.³⁶ 2003-ban a viszákiak (4. kép), 2006-ban az őrimagyaródsi és gencsapáti hagyományörző néptáncegyüttes tagjai újfent Szombathelyen tartották meg a rönkhúzást, de ekkor már a Savaria Múzeumnál és a városközpontra szűkítve.³⁷

2004-től Magyarország csatlakozott az Európai Unióhoz és egyben annak vidékfejlesztési programjaihoz (pl. LEADER), nemzeti határokon átnyúló támogatási rendszeréhez (pl. Interreg), amelyek szintén jelentősen befolyásolták a szokáshagyomány

³³ Bajdó 2007: 1.; Sz.n. 2012: 4.

³⁴ Sz.n. 2001: 1.

³⁵ Sz.n. 2002a: 4.

³⁶ Sz.n. 2002b: 7.

³⁷ (tk) 2002: 7.

alakulását, tovább fokozva annak hibridizációját. Tulajdonképpen a történeti szokáshagyományok egyes kiválasztott elemeinek és térhasználatának szórakoztatási célból való szabad keveredését, átalakítását. Kiemelkedő eseménye volt Nádason, 2008-ban, amikor is tizenhárom település együttműködésével olyan „nemzetközi téltemető vigasságokat” tartottak, amiben a nádasdiak által Halogyon rendezett rönkhúzásán túl, megjelentek a térséghez hagyományosan nem kötődő olyan szokáshagyományok is, mint a mohácsi busójárás, az erdélyi (romániai) Illyés-bábu égetés, valamint Szarvaskenden rendezett bölléerverseny.³⁸ Ugyanebben az évben Óriszentpéteren „bolondesküvőt” tartottak a tűzoltó egyesület, az iskolai szülői munkaközösség és a művelődési ház közös rendezésében.³⁹ 2014-ben Órimagyarósdon pedig, mint „retro rönkhúzás” néven szervezték meg a kisközösségi szórakozásra alkalmas eseményt az 1990-es évek szereplői bevonásával.⁴⁰

KIÉ AZ ÖRÖKSÉG?

A különféle események közül a Szentgotthárd környéki rábavidéki szlovének rönkhúzása 2015 évben felvételt nyert a magyarországi UNESCO Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére. Ezzel a gesztussal mintegy „örökségesített”, avagy nyugat-európai kifejezéssel élve, patrimonizált néphagyomány és annak gyakorlóit túllépve a helyi, kisregionális társadalomban betöltött mai szerepükön, mintegy országos szinten váltak kiemelkedő jelentőségűvé és ezáltal példaértékűvé. Így a korábban gazdasági és kulturális centrumoktól távoli, közvetlenül a nyugati államhatár melletti periférikus hazai nemzetiségi közösség hagyományvilága újfajta állami, ezáltal országos státusba emelkedett. A hivatalos indoklás szerint a szokáshagyomány a rábavidéki szlovén nyelvű falvakban élők számára nem csak a nyelv megtartását segíti, hanem nemzetiségi, helyi identitásuk megerősítésében is fontos szerepet játszik, lassítja az asszimilációt, azáltal, hogy a mai társadalmi viszonyok között is házasodásra, családalapításra ösztönzi a fiatalokat. Ezzel párhuzamosan a magyarországi, egyben a magyar nyelvterület nyugati határvidékének közelében fekvő helyi önkormányzatok és civil szervezetek, közéleti tevékenységet vállaló egyének az „örökségesítés” intézményesített eljárásaihoz nem közvetlenül kötődve, sajátos hagyomány-értelmezéseik (pl. rönkhúzás nélküli bolondlakodalom) mentén továbbra is megmaradtak a helyi közösségteremtés, kulturális önellátás szintjén, aminek szintén van társadalmi presztízse.⁴¹ Tulajdonképpen egy olyan alkalom, helyi közösségi esemény megteremtése igényével történik mindez, ami szabadidős szórakozási lehetőséget kínál a már a fogyasztói

³⁸ Sz.n. 2008a: 4.

³⁹ Sz.n. 2008b: 4.

⁴⁰ Sz.n. 2014: 5.

⁴¹ A rönkhúzás ugyan nem eleme az Agrárminisztérium által kezdeményezett és a magyar kultúra csúcsteljesítményeinek nemzeti retorikával presztízst kínáló Hungarikumok Gyűjteménye – Magyar Értéktárnak, azonban az ehhez kötődő Vas Megyei Értéktárak része, ami azt turisztikai látványosságként és újjáélesztett hagyományként értelmezi. (Internet: <https://vasmegyeiertektar.hu/reszletek/ronkhuzas-hagyomanya-vas-megyeben/> Letöltés: 2023.07.25.)

társadalomba integrált, a környezetétől elidegenedő és történelmi hagyományvilágát elveszített, periférikus rurális közegekben, vagy akár modern vidéki városi, kisebb-nagyobb tömegrendezvényként adaptálják őket különféle intézmények, turizmus- és programszervezők.

Irodalom

BÁRDOSI János et al.

1978 A honismereti-helytörténeti mozgalom Vas megyében. *Vasi Honismereti Közlemények*, 1–6.

BOROVSZKY Samu

1989 [Reprint, 1898] *Vas Vármegye*. Budapest: Dövin Művészeti Kft.

DÖMÖTÖR Tekla

1972 *Magyar népszokások*. Budapest: Corvina Kiadó.

DRABANCZ M. Róbert – FÓNAI Mihály

2005 *A magyar kultúrpolitika története 1920–1990*. Debrecen: Csokonai Kiadó.

EITLER Ágnes

2019 Egy örökségelem története és kontextualizációs lehetőségei. *Ethno-Lore XXXVI*. Budapest: Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézet, 51–80.

EPERJESSY Ernő

1999 Borovo gostüvanje pri porabskih Slovencih / Rönkhúzás a Rába menti szlovéneknél. In: *Etnologija Slovencev na Madžarskem 2. / A magyarországi szlovének néprajza 2.* Budapest: Magyar Néprajzi Társaság, 9–76. / 77–128.

HELLER Ágnes

1996 *A szégyen hatalma*. Budapest: Osiris Kiadó.

JERIN, Anja – ŽIDOV, Nena (ed.)

2021 *Register nesnovne kulturne dediščine Slovenije (2008–2021) / Register of the Intangible Cultural Heritage of Slovenia (2008–2021)*. Ljubljana: Slovenski Wtnografski Muzej.

KLIER, Karl M.

1953 Das Blochziehen. Ein Faschingsbrauch von der Südostgrenze Österreichs. *Burgenländische Forschungen*. Heft 22. Eisenstadt: Landesarchiv und Landesmuseum.

LUKÁCS László

1992 Farsangi népszokások Alsóőrben és Óriszigeten. *Savaria. Vas megyei Múzeumok Értésítője* 21/2., 51–59.

MÓD László

2015 „A határ, ami elválaszt és összeköt” Emlékművek és ünnepek a magyar-szlovén államhatáron. In: Turai Tünde (szerk.): *Hármashatárok néprajzi értelmezésben*. 95–104. Budapest: MTA BTK Néprajztudományi Intézet.

VAKARCS Kálmán

1933 Tuskóhúzás a szentgotthárdi járásban. *Ethnographia* 44, 139–149.

VALUCH Tibor

1998 A magyar művelődés 1948 után. In: Kósa László (szerk.): *Magyar művelődéstörténet*. 460–547. Budapest: Osiris Kiadó.

Sajtó források

BAJDÓ Bettina

2007 Bolondos menyegző. Az ifjú párt a hivatalos ceremónia előtt egy rönkön húzták végig a városon. *Vas Népe* 52 (30): 1.

BÁRDOSI János

1972 Mi is az a rönkhúzás? *Vasi Népe* 17 (32): 4–5.

CSALA Péter

1996 Millecentenárium rendezvények megyénkben. *Vas Népe* 41 (119): 16.

ELEK Tibor

1963 Rönkhúzás Felsőberkifalun. (fotó: Jákfalvi Elemér) *Vas Népe* 8 (35): 5.

KOZMA Gábor

1979 Viszák. (Fotó: Horváth Pál) *Vas Népe* 24 (5): 6.

KULCSÁR János

1978 Mi a véleménye a farsangról? *Vas Népe* 23 (37): 10.

(k)

1965 Országot, világot látni. *Vas Népe* 10 (49): 7.

PÁTI Jenőné

1964 A pankaszi tűzoltók vállalkozása. *Vas Népe* 9 (40): 4.

UDVARDI Gyula

1958 Rönkhúzás Apátistvánfalván. *Vas Népe* 3 (47): 6.

Sz.n. (Szerző nélkül)

1959 Vasárnap kigyulladt a villany Rábagyarmaton. *Vas Népe* 4 (34): 1.

Sz.n.

1962 Rönkhúzás és hagyományos felvonulás. *Vas Népe* 7 (53): 8.

Sz.n.

1963a 32 év után ismét rönkhúzás Pinkamindszenten. *Vas Népe* 8 (37): 8.

Sz.n.

1963b Rönkhúzás. *Honismeret*. A honismereti szakkörvezetők tájékoztatója. Hazafias Népfront. 67. (Tallózás c. rovatban) Összeállította: Dr. Dömötör Sándor. Szerkesztőbizottság vezetője: dr. Szántó Imre.

Sz.n.

1963 Pável Ágoston Néprajzi Munkaközösség. *Honismeret*. A honismereti szakkörvezetők tájékoztatója. Hazafias Népfront. 68. (Tallózás c. rovatban) Összeállította: Dr. Dömötör Sándor. Szerkesztőbizottság vezetője: dr. Szántó Imre.

Sz.n.

1964 Újra húzták a „szégyenfát” Csörötneken. *Vas Népe* 9 (42): 8.

Sz.n.

1985 Farsangi vidámság Náraiban. (Fotó: Czika) *Vas Népe* 30 (41): 8.

Sz.n.

1991 Rönkre ültetett menyasszony. *Vas Népe* 36 (35): 8.

Sz.n.

1997 Törzsökhúzás Körmenten. Nádasdiak vendégszerepelnek a Rába-parton. *Vas Népe* 42 (26): 12.

Sz.n.

2001 Aki nem talált párt, válasszon magának. Farsangi multság tréfaházassággal az Apponyi-kastélyban. *Vas Népe* 46 (42): 1.

Sz.n.

2002a Bolondesküvő kifordítva. Régi hagyományt fricskáltak meg a Rába-vidéken. *Vas Népe* 47 (29): 4.

Sz.n.

2002b Mókaházasság farsang farkán. Rönkhúzást rendeznek a Fő tértől a Múzeumfaluig. *Vas Népe* 47 (30): 7.

Sz.n.

2008a Eltemették a telet. Rönkhúzással, busókkal, bábuégetéssel búcsúztak a hidegtől. *Vas Népe* 53 (23): 4.

Sz.n.

2008b Fél napra adták össze a párokat. A nászmenet dalolva, jókedvűen mulatott. *Vas Népe* 53 (29): 4.

Sz.n.

2012 Lakodalom bolondosan. Önfeledt jókedv, kitűnő hangulat jellemezte a rönkhúzást. *Vas Népe* 57 (37): 4.

Sz.n.

2014 Retro rönkhúzás lesz szombaton. *Vas Népe* 59 (29): 5.

SZENKOVITS Péter

1986 Elhúzták a rönköt Viszákon. (Fotó: Benkő Sándor) *Vas Népe* 31 (29): 5.

–szenkó–

1987 Ilyen még nem volt. Rönkhúzás Szombathelyen. (Fotó: Kaczmarski) *Vas Népe* 32 (39): 1.

(tk)

2002 Falusi hagyomány a városban. *Vas Népe* 47 (43): 7.

VAKARCS Kálmán

1948 Ahol „tuskót húznak” házasság helyett... Házasságra ösztökélő „mókázások” az Őrségben. *Kis Újság* 2 (69): 4.

Illés Péter

PhD, etnológus, főmuzeológus, a Szellemi Kulturális Örökség Vas vármegyei referense Savaria Múzeum, Szombathely

E-mail: illes.peter@savariamuseum.hu

Péter Illés

Changes in the socio-cultural conditions of log-pulling at carnivals

In the traditional sense, the West-Hungarian log-pulling is a costumed wedding parody within a community, a grotesque mirror image of local marriage customs, which before the end of the Second World War in the 20th century was typically performed with the participation of the whole village community. The taboo on the custom meant that it was only held (during Shrovetide, on Carnival

Monday or on Shrove Tuesday) if there was no wedding in the village during the carnival period of the year, thus making up for the missed revelry. It was therefore an occasional local tradition, rather than a recurring one from year to year. It is interesting that it not only reflects an attitude towards the institution of marriage itself and the pre-modern community relations and social norms as well as archaic images associated with it, but also bears traces of the transformation of rural society in its variants practised in different periods and geographical areas and in various communities.

In Hungary, the centralised cultural policy of the 1950s gave a prominent role to popular education, which was used as a tool of political propaganda. Then, in the centralised state party period of the Kádár era (1956–1989), cultural life was organised in all parts of the country, influenced and controlled by Socialist policy. In the 1970s, however, the fully politicised popular culture was replaced by public culture, which now gave all the space to multi-stakeholder, ‘grassroots’, multi-funded local culture and networked cultural centres. This can be traced back in the contemporary press reports of the county documenting the events of the logging. In the years following the change of political regime in 1989/1990, the tradition retained the role of cultural representation at state (county) level that had developed under state Socialism.

After the turn of the millennium, the customary tradition took on hybrid variants with quite free interpretations, in which cultural institutions, NGOs and municipalities were the background of events. In 2004, Hungary joined the European Union and its rural development programmes (e.g. LEADER), and national cross-border support schemes (e.g. Interreg), which also had a significant influence on the development of the customary tradition in the Hungarian-Slovenian-Austrian tri-border area, further increasing its hybridisation. Among the various events, the log-pulling of Slovenes from the Rába region around Szentgotthárd was inscribed on the UNESCO National Register of Intangible Cultural Heritage in Hungary in 2015. With this gesture, the former folk tradition and its present-day practitioners have transcended their contemporary role in the local and micro-regional society and have become of outstanding importance and thus exemplary on a national level.

Thus, the tradition of a previously peripheral national minority community, remote from economic and cultural centres and located directly on the western state border, was elevated to a new state and thus national status. In other communities, not directly linked to the institutionalised procedures of ‘heritage’, they have remained at the level of local community building and cultural self-sufficiency, along the lines of their own interpretations of tradition. This also offers opportunities for community leisure activities in peripheral rural communities that have been integrated into consumer society, alienated from their environment and their historical traditions, and have lost their sense of belonging. Or even as a modern rural-urban mass event, adapted by various institutions, tourism and programme organisers, to make use of the former folk tradition.